

8. mai og utenrikspolitikk

Jeg følger med i avisreportasjene. Det er 50 år siden frigjøringen. Side opp og side ned. Om matmangel, køståing og brennelsferier. Om binders, nisseluer og holdningskamp. Om spionasje, underrettelsesorganisasjoner og flyktningeruter. Om våpenslipp og sabotasjeaksjoner. Et enet folks kamp for frihet og selvstendighet mot bestialske okkupanter og usle landssvikere som løp fiendens ærend.

Men hvorfor ble det så mange usle landssvikere? En okkupasjon er jo like ubehagelig for alle. Det forlyder at det var flere landssvikere enn dem som deltok aktivt i motstandsarbeidet. Er det en brist i norsk menneskemateriale?

Avisene behandler okkupasjonstiden som et internt norsk anliggende. Norge er en isolert øy ute i Atlanterhavet. Forhold utenfor grensene er norsk frihetskamp utedkommende.

Dette er ikke riktig. Norge var landfast også dengang. En enhetlig front er umulig når alle odds er imot at denne motstanden skal resultere i frihet og selvstendighet. De fleste tok standpunkt til en situasjon de ikke kunne noe for at landet var havnet i, og det var ingen privatsak. Det involverte skjebnen til 3,5 millioner nordmenn.

Kan antallet landssvikere rett og slett bero på at de manglet de nødvendige gambler-egenskaper? Jeg håper nedenstående ikke blir oppfattet som om jeg banner i kjerka. Det er et forsøk på et realistisk resymé av krigens gang. Det aviker noe fra den offisielle versjonens ukompliserte fremstilling. Tyskerne stilte det norske folk denne ene betingelsen:

«For i fremtiden å løse den nåværende politiske situasjon norsk og nasjonalt, så det norske folk får igjen sin frihet og selvstendighet i videste utstrekning, har en bare en vei å gå, og den fører over Nasjonal Samling».

Tyske armeer stod etter kort tid fra Atlanterhavet til Kaukasus, fra Nordishavet til Sahara. De syntes å ha vunnet krigen. Samtidig førte England og senere USA i 4 år en kolonikrig av tradisjonell type. Den typen krig vi kjente fra de siste 200 år. Bortsett fra noe bombing på fastlandet virket det

som om de var i ferd med å fordele de franske og italienske koloniene seg imellom. Fra Marokko til Persia, fra Syria til Madagaskar. Man innså jo at det ville komme til en konfrontasjon i Middelhavet, der tyske og italienske styrker stengte sjøveien til India. Hollandske, franske og portugisiske kolonier i Sprøst-Asia så også ut til å skifte eiere etterhvert som japanerne ble trengt tilbake.

Det er ikke mye her som tilsier at en skal slå seg til tåls og vente på hjelp fra andre. Derimot er det veldig mye som sier at en må ta saken i egne hender og forsøke å ordne opp på egen hånd som best en kan. Og de eneste en kunne ta saken opp med var tyskerne. Denne situasjonen holdt seg stort sett uendret i over 2 år. Det var i denne perioden de to store innmeldelsesbølgene i partiet NS foregikk.

Og så krigens neste fase: Mens kolonikrigene raste, tok sovjetrusserne knekken på de tyske armene. Norge lå pip åpent for sovjetisk besettelse om det ikke var for de tyske styrkene i Norge. Dette var gloria tider for de kommunistiske motstandsbevegelsene. I 1 1/2 år virket det som om vi måtte velge mellom tyskerne eller kommunistisk diktatur. Noen valgte overbevist den ene siden, andre like overbevist den andre. For mange virket norsk frontkjemperjeneste meningsfull i denne perioden og den etterfølgende slutfasen.

Krigens slutfase som varte bare i 10 måneder. Men det var også en usikkerhetens slutfase. De Vest-allierte gjorde invasjon i Normandie. Kolonikrigene utenfor Orienten var over. Kanskje, kanskje kunne det gå anderledes enn man trodde. Men russerne sto allerede i Norge.

Visste motstandsbevegelsen at russerne ikke hadde noen ambisjoner i Norge og ville komme til å retirere? I så fall måtte de være de eneste.

London-regjeringen visste det ikke. De hadde de ikke villet ofre Finnmarks befolkning ved å oppfordre til sabotasje av evakueringen for at russerne ikke skulle

komme til folketomt land om de hadde visst.

Kong Haakon visste det ikke. Han hadde ikke varslet tyskerne om det planlagte opprøret i Norges største russerleir ved Narvik om han hadde visst.

Tyskerne visste det ikke. De hadde ikke tilbudt de Vest-allierte sine 360.000 mann med ammunisjon til 9 måneders krigføring til å stå imot russerne i Norge om de hadde visst.

Nå endte jo hele saken så bra som overhode tenkbart. Norge gjenvant sin fulle frihet og selvstendighet. Ingen kan være lei for denne utgangen. Russerne retirerte helt for egen maskin. Men det kan ikke være ofte gamblere kan hve inn hele potten som i dette tilfellet. Jeg kan ikke se at den borgerlige delen av motstandsbevegelsen noen gang under okkupasjonen sto på fullt bærekraftig grunn.

Det var ikke ydmyk takknemlighet for at det gikk så bra som preget etterkrigstiden. Partiet NS måtte forutsettes bestå av bare undermalere. Det haglet med sakkyndige «mangelfullt utviklede åndsevner» og «mangelfullt utviklede sjelsevner» under rettssakene. Men resultatet av den store intelligenstesten på Ilebu-fangene som skulle bekrefte antagelsen, ble aldri offentliggjort. De som meldte seg inn i partiet for at de trodde på en all-europeisk løsning har dog fått sin sjanse igjen i de aller seneste årene.

Og Norge var atter fritt til å oppruste mot russerne kontinuerlig de neste 40 år.

Skulle denne utgaven av okkupasjonshistorien slå an, kan det komme der en fortsettelse «8. mai og innenrikspolitikk» ved en senere anledning.

Gunnar Hanssen